

בגמ': מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וימים טובים נמי דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאזה.

הרא"ש לקמן בפרקין (ס"ה) כתב דאדם יכול לקיים כל ג' סעודות ביום השבת ואינו חייב לאכול סעודה אחת בליל שבת.

ובתב המגן אברהם (סי' רע"ד סק"ב) דמ"מ יש להחמיר לאכול סעודה אחת בלילה, וכדמבואר כאן דאפילו מבעוד יום אסור לאכול כדי שיאכל בלילה לתיאבון.

ובתב התוספת שבת (שם) דראה זו איני מכיר, די"ל דהכא איירי דוקא כשרוצה לאכול בלילה, אבל אם ירצה לדחות כל הסעודות למחר באמת שרי לכתחילה. (אלא דכתב דבלא"ה אין לדחותה דהא אם ירבה ביום בסעודה הראשונה שוב לא יאכל את הסעודה השניה לתיאבון ע"ש).

המחצית השקל (שם) מיישב דברי המג"א, וכתב דעיקר ראית המג"א ממה שפסק השו"ע בסי' רמ"ט סע' ב' דאפילו סעודת מצוה לא יאכל בערב שבת, ואם איתא דיכול לאכול כל הג' סעודות ביום, א"כ הרי אפשר לקיים שתיהם שיאכל בע"ש הסעודת מצוה וידחה הג' סעודות שבת ליום, אלא בע"כ דמוכרח לאכול סעודה אחת בלילה.

★★

בגמ': רב פפא אמר אפילו תימא ר"י התם בערבי שבתות ויו"ט מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה שרי.

במקראי קודש (ח"ב סי' כ"ז) תמה דמאחר דחז"ל גזרו גם בכל ערב שבת וערב יו"ט שלא לאכול מן המנחה ולמעלה שחששו שלא יהיה אז שבע, וע"כ במנחה ולמעלה סגי לכך, א"כ אמאי ראו להוסיף בערב פסח וגזרו גם סמוך למנחה, והרי בלא"ה סגי שלא יהא שבע.

ותירין דהוספת חצי שעה בערב פסח לא היה כדי שיהא יותר רעב, אלא דאם מותר לו לאכול סמוך למנחה, חוששין שימשך סעודתו עד הלילה, ומחמת חיוב מצה חששו חז"ל בערב פסח יותר שלא ימשך אכילתו מאשר בכל ערב שבת, אבל בודאי במה שגזרו מן המנחה ולמעלה סגי שיחזור להיות רעב בכניסת היום, ועע"ש.

אולם לכאורה זה ליתא, שהרי מפורש בסוטה (יא ע"ב) דגם נשים עבדו במצרים, וכן במד"ר (שמות פרשה א, יא): א"ר יונתן מלמד שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים וכו'. גם דא"כ יקשה, דשבט לוי, כהנים ולוים, לא ישתו ד' כוסות כיון שלא עבדו במצרים, וע"כ דהגאולה היתה על כלל ישראל ברוחניות ובגשמיות כידוע. וכמו דאמר בעל ההגדה: הוציאנו מעבדות לחירות וכו', היינו לגבי אלו שעבדו במצרים, ומאבל ליו"ט ומאפילה לאור גדול היינו לאותן שלא עבדו, מ"מ הוציאם לאור גדול ברוחניות.

ובעיקר הקושיא לע"ד דלא קשה מידי, שהרי בירושלמי (פסחים פ"י ה"א) מבואר להדיא על המתני' דלמה תקנו ד' כוסות. ר"י אמר כנגד ד' לשונות של גאולה. ריב"ל אמר כנגד כוסות של פרעה וכו', ממילא במתני' פירש"י כר"י, אבל לקמן (קח ע"א) דבעל המימרא הוא ריב"ל דאמר נשים חייבות בד' כוסות, שפיר פירש רש"י לשיטתו כנגד כוס פרעה כמבואר בירושלמי.

עוד י"ל למאי דאמר לקמן בגמ' (קט ע"ב): היכי מתקנו רבנן דבר דאתי לידי סכנה וכו', ומשני רבא דכוס של ברכה מצטרף לטובה וכו', רבינא אמר כל חד מצוה באנפה נפשה. ולפ"ז לכאורה יש להעיר, היכי שייך לומר על כוס של ברכה, הא איכא ג"כ כוס של קידוש והוא ג"כ דאורייתא, ממילא יש שני כוסות, ולא שייך התירוץ על כוס ברהמ"ז, דממ"נ, אם זה נחשב באנפה נפשה, גם הכוס של קידוש יחשב באנפה, ונשאר שנים והוי זוגות.

וצ"ל כתירוץ רבינא, דכל ארבע כוסות חשיב כאנפה נפשה. וכל זה במתני', משא"כ ריב"ל דאיירי לאחר התקנה, דלא בקיאים בקביעה דירחא ועושין שני ימים, ממילא ביום שני הקידוש הוא דרבנן, משא"כ ברהמ"ז דאורייתא, שפיר יכול לומר דכוס של ברכה מצטרף לטובה וכתירוץ רבא. ודוחק.

ודע די"ל בזה שכתב רמ"א (סי' תעט) דפסח בלילה בעה"ב מברך ולא אורח. וי"ל הטעם, דבאמת הרי יש זוגות ואיכא סכנתא, רק דכוס של ברכה ברהמ"ז מצטרף לטובה, וא"כ למאי דאמר בגמ' פסחים שם דאורח אין בו משום זוגות. ע"ש, א"כ יותר טוב שבעה"ב יברך על הכוס כנ"ל.

★★